Forskerutdanningsmeldingen 2012
Det medisinsk-odontologiske fakultet

Forskerutdanningen ved Det medisinsk-odontologiske fakultet har stort omfang og er en viktig del av fakultetets samlede forskningsaktivitet. I 2012 hadde fakultetet om lag 500 aktive ph.d.-kandidater og 75 forskerlinjestudenter (ved utgangen av året). For første gang disputerte over 100 kandidater på ett år, hele 103 kandidater gikk ut med doktorgrad fra Det medisinsk-odontologiske fakultet i 2012, derav 2 dr.philos.-grader og 101 ph.d.-grader.

Det medisinsk-odontologiske fakultet arrangerte en stor europeisk forskerutdanningskonferanse innen medisin og helsefag med over 200 deltakere (ORPHEUS-konferansen). Konferansen omhandlet evaluering av ph.d.-programmer og fikk god evaluering fra deltakerne. Fakultetet arrangerte også i 2012 sitt tredje årlige dagsseminar for å øke veilederes kompetanse og bevissthet om det å være ph.d.-veileder, og et dagsseminar for nettverksgruppen for administrativt ansatte på institutter og fakultetsadministrasjon som jobber med forskerutdanning.

Det medisinsk-odontologiske fakultet har i 2012 gjennomgått en omorganisering, som trådte i kraft fra 1. januar 2013. Det er et mål at de nye instituttene både skal være likere hverandre i struktur og størrelse, og samtidig bli i enda bedre stand til å følge opp alle ph.d.-kandidatene på en likeverdig og god måte. Samtidig med omorganiseringen er forskerskoleordningen evaluert, med oppfølging våren 2013. Arbeidet med å opprette flere forskerutdanningskurs er løftet frem i forbindelse med forskerskoleevalueringen og arbeidet med Nasjonalt Kvalifikasjonsrammeverk.

Det medisinsk-odontologiske fakultet opplever godt samarbeid med Forskningsadministrativ avdeling om utvikling og kvalitetssikring av ph.d.-programmet. Fakultetet ser også fram til høringsrunde om nytt ph.d.-reglement, og håper at det kan avstedkomme en drøfting om endringer i blant annet opptaksskjema og ph.d.-avtaleskjema, som begge er modne for oppdateringer.

Oppfølging av prioriteringer omtalt i forskerutdanningsmeldingen 2012

I 2012 ble det ansatt en faglig koordinator for ph.d.-utdanningen i 20 % stilling. Denne koordinatoren skal blant annet jobbe med å få på plass et bedre kurstilbud og har også overtatt det faglige ansvar for utviklingen av det obligatoriske grunnkurset, MEDMET1. Det er også tilsatt ny forskerlinjeleder, og i kjølvannet av den nye studieplanen for forskerlinjen er det nå opprettet flere kurs for forskerlinjen, for å sørge for at de yngste forskerne ivaretas på en enda bedre måte. Det er foreløpig få forskerlinjestudenter med odontologibakgrunn, og det jobbes videre med å styrke rekrutteringen fra dette fagområdet. Det er også jobbet videre med et nasjonalt samarbeid mellom de fire medisinske fakultetene i Norge, der det er vektlagt å bygge ned barrierene for å ta kurs hos hverandre, blant annet ved at det ikke kreves betaling av hverandres kandidater, og at det oppfordres til å legge opp til intensiv blokkundervisning i kortere perioder i den grad det er mulig, heller enn å ha undervisning hver uke gjennom hele semesteret.

Fakultetets forskerskoleevaluering ble gjennomført i 2012, og oppfølgingen av denne, med blant annet «resertifisering» av alle forskerskoler gjennomføres våren 2013. Fakultetet vil med dette få en bedre og mer helhetlig forskerskoleordning.

I 2012 ble det innført en prøveordning med elektronisk innlevering av avhandlingen. Dette har fungert svært godt, og har hatt stor effektiviseringseffekt på saksbehandlingen ved oppnevning av komité og utsending av avhandling. Fakultetet har gode resultater å vise til når det gjelder tiden det tar mellom innlevering og disputas. Fakultetet har en minimumsregel på åtte uker mellom innlevering og disputas for å sikre at bedømmelseskomiteene får tilstrekkelig tid til å gjøre en grundig og god evaluering. I 2012 tok det gjennomsnittlig 3,2 måneder fra innlevert avhandling til disputas ved det medisinsk-odontologiske fakultet, men det var også flere tilfeller der det tok akkurat 8 uker. I de tilfellene der det tar lengst tid, er det ofte spesielle forhold som ligger til grunn, det kan være sykdom eller foreldrepermisjon hos kandidaten, eller at man har hatt problemer med å finne en dato for disputas som passer for alle involverte parter.

Vurdering av forholdet mellom forskerutdanning og forskningssatsinger

De fleste instituttene ved Det medisinsk-odontologiske fakultet rapporterer om godt samsvar mellom forskningssatsingene og forskerutdanningen, og det er høy bevissthet i organisasjonen om at de beste doktorgradene skapes der kandidater får god oppfølging i et sterkt vitenskapelig miljø. Dette sikres blant annet gjennom tematiske forskerskoler (lokalt, institusjonelt og nasjonalt), og at kandidatene knyttes tett til faggruppene og forskergruppene på instituttet. I tillegg støtter fakultetet større forskningssatsinger med stipendiat- og postdoktorstillinger. Slike stillinger blir også strategisk brukt som egenandel ved eksternfinansierte prosjekter, blant annet i begge de søknadene om SFF som fakultetet fikk tilslag på i 2012.

Noen miljøer peker på at det relativt sett kanskje brukes for mye ressurser på ph.d.-utdanningen, og at både andre ansattgrupper og ressurser til driftsmidler kunne vært prioritert høyere. Fakultetet fikk i 2011 fullmakt til å veksle inn 5 stipendiatstillinger til postdoktorstillinger, og gjennomføringen av dette tiltaket er påbegynt i 2012. Ett av elementene som vektlegges når postdoktorer skal tilsettes er mobilitet, og at man bytter forskningsgruppe og prosjekt når man begynner som postdoktor, slik at kandidatene får best mulige forutsetninger for å utvikle seg videre. Fakultetet ser dette som et viktig tiltak for å bedre karriereveien for ferdige doktorander, noe som er et overordnet mål i UiBs handlingsplan for forskerutdanning. Det er viktig å utnytte disse ressursene godt, også som medveiledere for ph.d.-kandidater, slik at man både oppnår god veiledning for ph.d.-kandidatene og samtidig frigjør tid for seniorforskerne til egen forskning. En beslektet problemstilling er at når forskningsaktiviteten og -produksjonen i stor grad er kandidatdrevet, kan det bli vanskeligere å få publisert i høyt ansette internasjonale tidsskrifter, med tanke på hva man kan få til dersom man skal produsere tre artikler innenfor tidsrammen av en ph.d., noe som er godt innarbeidet i våre miljø. I våre lokale retningslinjer er det riktignok presisert at kravet til antall artikler ikke er absolutt dersom det er snakk om særlig gode artikler der kandidaten har lagt ned ekstra stor innsats. Fakultetet vil jobbe videre for å kommunisere dette, slik at dette opplevde misforholdet reduseres, og kvaliteten på publikasjonene som ligger til grunn for ph.d.-gradene fortsatt kan være høy.

Gjennomføringen i forskerutdanningen og eventuelt hvilke tiltak som kan bedre den

Gjennomføringsgraden i forskerutdanningen er høy, og nettotiden for gjennomføring er lav. Det må imidlertid bemerkes at dataene som rapporteres har lav validitet. I enkelte tilfeller, kanskje særlig for en del kliniske ph.d.-grader, er nettotiden kunstig lav, fordi utfordringen med å få den finansiering som kreves for opptak til ph.d.-programmet, i mange tilfeller fører til at prosjektene starter opp lenge før kandidaten får finansiering og kan tas opp. På den andre

siden ser vi at det er vanskelig å innhente informasjon om permisjoner for eksternt finansierte kandidater med ekstern arbeidsplass, slik at for denne gruppen er nettotiden sannsynligvis for høy. Det jobbes stadig med å hente inn bedre datagrunnlag, men det er lite sannsynlig at dataene vil bli vesentlig bedre på kort sikt.

Det er få kandidater som skrives ut av ph.d.-programmet uten fullført grad. I 2012 ble fire kandidater som ble skrevet ut, en av disse var tatt opp allerede i 1998. Tettere oppfølging fra administrasjon og veiledere, og at alle kandidater nå får minimum to veiledere er med på å bedre ivaretakelsen av kandidatene. I tillegg betyr tiltak som at alle kandidater knyttes til en forskergruppe/fagmiljø, tettere oppfølging etter framdriftsrapportering og at kandidatene må søke om forlengelse dersom de ikke blir ferdig innen opprinnelig periode, viktige tiltak som er med på å redusere frafallet. Det viktigste tiltaket har likevel vært midtveisevalueringen (se eget punkt). I forbindelse med arbeidet med nytt reglement, kan det også vurderes om andre tiltak, for eksempel residensplikt ved institusjonen eller andre måter å knytte kandidatene tettere til det faglige miljøet på UiB bør iverksettes.

Stadig flere kandidater får jobb utenfor akademia, og det blir stadig større behov for å fokusere på generelle ferdigheter og kompetanse. Bevisstgjøring på hvordan forskerutdanningen gir slike generelle ferdigheter blir dermed en stadig viktigere del av forskerutdanningen. Noen kandidater etterlyser flere faglig-sosiale arenaer der det er mulighet for å drive nettverksbygging på tvers av faglig tilknytning. Noen slike tiltak kan gjøres på fakultetsnivå, men mer tverrfaglige tiltak som karriereveiledning, søknadsskriving, prosjektledelse eller mediehåndtering, kan gi like godt utbytte som fellesarrangement for hele universitetet.

Omfanget av underkjenninger og eventuelt hvilke tiltak bør iverksettes for å hindre frafall og underkjenninger

Ved Det medisinsk-odontologiske fakultet var det i 2012 6 underkjenninger. Alle disse var første gangs underkjenning, og alle har fått tilbud om å levere omarbeidet avhandling innen ett år. To av kandidatene har allerede disputert på den omarbeidede avhandlingen. De fire andre har ny frist i løpet av våren og sommeren 2013, og det er forventet at de vil levere revidert avhandling innen fristen. Forventningen er basert på at det de siste tre årene bare har vært to kandidater som ikke har levert sin avhandling til ny vurdering, og en avhandling som er blitt underkjent for andre gang, og dermed er endelig underkjent. Fakultetet anser tallet på underkjenninger som svært lavt når man ser på hvor mange avhandlinger som leveres ved fakultetet hvert år, særlig med tanke på at langt de fleste som leverer avhandlingen for andre gang blir godkjent og får disputere.

For noen år tilbake ble det klart at de fleste underkjenningene ved fakultetet, skyldtes at introduksjonen var for svak, ikke at selve forskningsarbeidet var for dårlig. For å unngå denne typen underkjenninger utarbeidet Programutvalg for forskerutdanning i 2011 en ny veiledning til sammenstillingen, som ble oppdatert i 2012. I tråd med dette er også veiledningen som sendes til bedømmelseskomiteen oppdatert. Til sammen skal dette være med på å sikre at kandidat, veiledere og bedømmelseskomité har samme oppfatning av hvilke krav som stilles til en avhandling. Begge dokumentene er tilgjengelige norsk og engelsk på fakultetets nettsider.

Implementering av midtveisevalueringen

Midtveisevalueringen ved Det medisinsk-odontologiske fakultet er innført som et obligatorisk emne i opplæringsdelen som gir ett studiepoeng. Dette har vært en god måte å få tiltaket til å bli synliggjort som en viktig aktivitet både for kandidat og veileder, og har samtidig gjort det lett å holde oversikt over hvem som har gjennomført midtveisevaluering og hvem som ikke har gjennomført dette.

Midtveisevalueringen er godt tatt i mot av langt de fleste, både kandidater og veiledere. Flere kandidater gir tilbakemelding om at det er særlig nyttig å få andres innspill der de står fast. Fakultetet ser likevel at midtveisevalueringen foreløpig ser ut til å gi aller best utbytte i de miljøene som allerede har god og strukturert oppfølging av sine kandidater. I noen få miljø har tiltaket i oppstartsfasen blitt oppfattet som et nytt administrativt krav som krever ekstraarbeid, framfor en mulighet til å fange opp de kandidatene som strever litt på et tidlig tidspunkt. Dette ser imidlertid ut til å bli bedre etter hvert som flere kandidater har gjennomført og selv sier at det har vært nyttig. De to instituttene som er aller mest berørt av omorganiseringen arrangerer felles midtveisevaluering våren 2013 for å sikre at alle kandidatene ivaretas på best mulig måte. De instituttene som har blitt omorganisert fra 1. januar, rapporterer at de vil etablere nye rutiner for midtveisevalueringen i løpet av våren. Midtveisevaluering blir også tatt opp som tema i nettverksgruppen for ph.d.-koordinatorene på instituttene.

Behov for opplæring for å styrke veiledernes veilederkompetanse

Med stadig flere kandidater, mange av dem eksternfinansierte med eksterne veiledere, får vi også flere uerfarne veiledere. Samtidig blir kravene til ph.d.-utdanningen mer formaliserte, og det skaper stort behov for opplæring både for disse, og for erfarne veiledere som møter nye krav og som trenger påfyll og inspirasjon for å utvikle seg videre.

Den nye ph.d.-veiledningsmodulen i universitetspedagogikk har blitt tatt godt imot av de av våre ansatte som har deltatt, men kapasiteten på kurset er svært liten når man ser på antall veiledere ved UiB, og det er derfor behov for andre former for opplæring og inspirasjon av veiledere i tillegg.

Det medisinsk-odontologiske fakultet har i tre år arrangert egne årlige veilederseminar for ph.d.-veiledere. Innlederne har stort sett vært egne ressurser, veiledere som har lang erfaring og som kan bidra med sine innspill på spesielle tema, men vi har også hentet noen få ressurser utenfra. Tiltaket har vært tatt særlig godt imot av yngre veiledere og de veilederne som ikke har hovedstilling ved UiB. Også de av våre mer erfarne veiledere som har deltatt, har gitt svært positive tilbakemeldinger, men det har vært vanskeligere å få denne gruppen til å sette av en hel dag til veilederseminar. Dette kan ha flere grunner, men skyldes nok delvis at mange oppfatter det som opplæring heller enn et seminar alle kan ha nytte av.

Det medisinsk-odontologiske fakultet ønsker også å sette i gang et prosjekt for å etablere et e-læringskurs for alle veiledere, der kunnskap om reglement og rutiner blir fokus. Kurset er tenkt som en obligatorisk kvalifisering for nye hovedveiledere, og også som et tilbud til andre veiledere. Ressurssituasjonen, samt prosessen rundt innføringen av et nytt ph.d.-reglement på UiB, vil avgjøre når dette kan komme i gang.

Innføring av ph.d.-registrering og felles fremdriftsrapportering for ph.d.-kandidatene og hvilke resultater dette gir i forhold til oppfølging av ph.d.-kandidatene

Siden det ikke har direkte konsekvenser for kandidatene å la være å gjennomføre ph.d.-registrering, er det er til dels vanskelig å motivere ph.d.-kandidatene til å logge seg inn og gå gjennom registreringen hvert halvår. Det er liten forståelse for at ph.d.-kandidatene, som følges tett av sine veiledere og som leverer framdriftsrapporter hvert år, også må inn på StudentWeb. Motivasjonen synker særlig etter at opplæringsdelen er komplett. Det krever derfor en del arbeid og mange påminnelser for å følge dette opp. Dette er ressurser som kunne vært brukt på andre måter. Det har vært vurdert å legge oppfølging av ph.d.-registreringen til instituttene, men dette blir vanskeliggjort av at FS-rapporten som viser hvem som har registrert seg og ikke, ikke kan sorteres på institutt. Ved siste registrering fikk vi likevel 465 av 513 kandidater til å registrere seg. Det er en klar tendens til at de kandidatene som er ansatt ved UiB og som har brukt StudentWeb som studenter, i større grad enn andre kandidater synes brukergrensesnittet i StudentWeb er greit å forholde seg til og ser hensikten med registreringen. Eldre, eksternt finansierte og utenlandske kandidater har flere spørsmål om bruken og nytten av systemet, og krever til dels mye oppfølging og veiledning. Fakultetet ser fram til lansering av Studentweb3, og håper den nye versjonen vil være bedre tilrettelagt for ph.d.-kandidater enn nåværende løsning er. I den forbindelse er det også et ønske at det blir lagt bedre til rette for forskerlinjestudentene, som har to aktive studieretter samtidig.

Instituttene rapporterer at de er svært fornøyde med den nye databasen for framdriftsrapportering, men at det begge årene det har vært brukt har tatt altfor lang tid fra fristen er gått ut til databasen blir åpnet og oppfølging kan starte. Flere ønsker også en utvikling av databasen der rapporten fra kandidat og veileder kan sammenlignes på en enkel måte. Det er et inntrykk av at de instituttene som allerede følger sine kandidater opp på en grundig måte bruker verktøyet godt, mens de som har mange kandidater og ikke har like tett oppfølging av den enkelte kandidat fra instituttets side, ikke i like stor grad klarer å utnytte verktøyet foreløpig.

Avsluttende kommentarer

Det har de siste årene vært store endringer i ph.d.-utdanningen, både når det gjelder det faglige og det administrative. Samtidig har det også vært stor vekst i antall kandidater, og ph.d.-programmet fremstår i dag som et mer strømlinjeformet program med klarere forventninger til alle parter. Med nytt ph.d.-reglement og innføring av Diploma Supplement vil det også kreves enkelte tilpasninger både i administrative rutiner og for kandidatene i året som kommer. Det medisinsk-odontologiske fakultet mener derfor det nå vil være klokt å fokusere på å få god effekt av de tiltakene som allerede er planlagt og videreutvikle dem, snarere enn å innføre flere nye tiltak på det nåværende tidspunkt.